

nosti, koncentrira ih da bi pokazala širu geografsku lokaciju Morlaka, historijsku transformaciju tog pojma u susjeda koji su s Morlacima kontaktirali do 18. stoljeća. Studija M. Markovića (str. 523—549) govori o kretanjima stočara na dinarskom području, od »primorske zone«, »centralno-planinske zone« do »vrhovsko-peripanonske zone«. Na temelju poznavanja terena i literature autor izvodi sigurne zaključke o oblicima stočarenja, koje dijeli u tri dinarsko-stočarske zone. Iduća znatno zastupljena tema u »Zborniku« jest narodno graditeljstvo i pokušstvo (R. Boričić, str. 157—164; P. Gabrić, str. 341—350; M. Ilijanić, str. 365—370; E. Kerecsenyi, str. 379—394), a presjek kroz naš širi prostor s temom »drevne tehnike« daje A. Freudenreich (str. 325—336), uz crteže, tabelu i slike. Iz kruga materijalne narodne kulture u radu K. Benc-Bošković (str. 107—128) prikazana je starinska nošnja Konavôki s analizom utjecaja koji su je oblikovali. B. Bazielić (str. 77—90) analizira u svojoj studiji slavenske i vlaške elemente na vezu u boji u Poljskoj i Jugoslaviji.

U članku O. Delorka (str. 241—248) s pjesničkim je razumijevanjem prikazan doživljaj smrti u dvije vrste poezije — narodnoj usmenoj i pisanoj. Folkloristi će obratiti pažnju i na rad M. Matickog (str. 569—577), u kojem autor vremenski određuje manje poznatu rukopisnu pjesmaricu M. Ivačković. Studija M. Bošković-Stulli (str. 165—186) govori o aktualnoj temi — folklorizmu. Autorica je na primjerima prikazala pojavu folklorizma u razdoblju hrvatskog narodnog preporoda u 19. stoljeću i u naše vrijeme, kada izmjene funkcija tradicionalnog folklora dobivaju osobitu važnost.

Na žalost, nije nam moguće detaljnije prikazati sve radove u ovom »Zborniku«. Navodim još neke priloge. N. Bonifačić Rožin (str. 137—156) na osnovi toponomastike i dokumenata (darovnice kralja Zvonimira) pokušava objasniti neke nejasnoće u tumačenju starih historijskih zbivanja na Krku; O. Fio (str. 263—278) govori o utjecaju suvremenih promjena na pomorska zvanja; V. Foretić (str. 305—324) osvjetljava porijeklo stanovništva i naselja na Korčuli; B. Kojić (str. 395—423) analizira industriju na morskim obalama svijeta da bi ukazao na potrebe adekvatnog razvoja na našoj obali; V. Čulinović-Konstantinović (str. 423—450) analizira porodične zadruge u Hrvatskom zagorju; S. Stepanov (str. 651—661) prikazuje tekst i melodiju jedne narodne balade s otoka Lastova; V. Maštrović (str. 551—568) uz retrospekciju obitavanja Hrvata na Jadranu opisuje Kasandrićev upitnik za zapisivanje folklorne građe o moru.

Autori kojima zadani okvir nije uža specijalnost potrudili su se da daju pri-log koji odgovara tradicionalnom profilu »Zbornika« napisavši opise i sjećanja o narodnim običajima (M. Bogutovac, str. 129—136; C. Fisković, str. 279—304; B. Fučić, str. 337—340; A. Marinović, str. 515—522; A. Šaulić, str. 679—692 i J. Šaulić, str. 693—696). Tim je priložima donekle srodan prikaz dosad jedinstvene izložbe narodnih nošnji na živim manekenima u Gorjani-ma kraj Đakova iz pera Lucije Karalić (str. 371—378).

Vesna Čulinović-Konstantinović

KAJ, časopis za kulturu i prosvjetu, glavni i odgovorni urednik STJEPAN DRAGANIĆ, Zagreb, god. I-III, 1968—1970.

God. 1968. počeo je izlaziti ovaj mjesečnik kao »časopis za kulturu i prosvjetu«. Svojim sadržajem obuhvaća sve oblike djelovanja na kulturnom polju

kajkavskog jezičnog područja. Uz literarna djela i pjesme kajkavskih pjesnika, uz članke iz historije i pregled suvremenih kulturnih događaja može se naći niz prikaza koji zadiru u narodni život. Uz neke, koji su često samo informativnog karaktera i nedovoljno dokumentirani ili više ulaze u literaturu nego u etnografsku građu, ima i etnografski vrijednih priloga.

U 1. broju I-og godišta (1968) nalazimo članak našeg istaknutog istraživača muzičkog folkloru i sakupljača narodne poezije Vinka Žganca *Narodna poezija na kajkavštini*, u kojemu piše o radu na prikupljanju i objavljivanju kajkavskih narodnih pjesama uopće, a posebno međimurskih koje je prikupio sam pisac. Govoreći o realizmu međimurske pjesme, donosi baladu *Pjesma od Semenarija*, koja opisuje jednu obiteljsku tragediju u Ivancu.

U istome broju počeo je izlaziti članak Marijane Gušić pod naslovom *Zagorska arhaika*, koji se nastavlja i u nekoliko idućih brojeva. U ovom prvom dijelu piše M. Gušić o regionalnim nazivima kajkavskog stanovništva, dalje o kontinuitetu tradicije u uzgoju vinove loze od predslavenskog življa do danas, o kultu sv. Martina kao produžetku davnih tradicija kulta plodnosti. U 2. broju raspravlja autorica o vinogradarskom alatu »kosijeru« i »vinjaku«, o košarama pletenim od slame i njihovu nazivu »tunjek«. Pod istim naslovom autorica se javlja i u 3. broju časopisa. Osvrćući se na rad jerovečkih lončara, govori o nekim osobinama ocakljenog i neocakljenog posuda, kao i o loncima crne površine koje proizvode lončari iz Prekomurja. Preko ovih lončara i njihovih proizvoda dovodi nas do imena regionalnih grupa Bohenci i Hinci i raspravlja o njihovu porijeklu iz zajedničkog izvora, keltskih Boja, koji su ostavili traga u nekim arhaičnim predmetima materijalne kulture i njihovim nazivima (kako se vidi iz pisanja o »vinjaku« i »kosijeru« te »bonji« i dr).

U 1. broju javlja se prvi put i rubrika »Veliju«, u kojoj Josip Galović donosi *Uzrečice i prispodobe*, u br. 2 *Prispodobe*, a u br. 3 *Uzrečice i prispodobe*.

U 2. broju istoga godišta srećemo ponovno ime Vinka Žganca, koji je tu počeo objavljivati rukopisnu građu svoje majke Marije Žganec pod naslovom *Život i običaji međimurskog sela Vrtišinec*. Ovaj rad se nastavlja i u nekoliko idućih brojeva. U brojevima 2 i 3 nalazi se detaljan opis ženidbenih običaja od »upoznavanja«, »snoboka« i priprema za svadbu do opisa samog toka svadbe i svatovskih časti. U dvobroju 4—5, završavajući svadbene običaje, opisane su dužnosti i običaji mlade snahe u prvoj godini braka, gatanja za lakši porod i dulju nerodnost, te oprema mlade žene za »fpelavanje mladenke« i »prvišće«. Priopćen je i niz godišnjih običaja koji su danas izumrli ili su na najboljem putu da nestanu (*Godovo, Koljani, Badnjak, Božić, Priprave za Božić, Ofer, Herodoševo, Staro leto i Novo leto, Novoletni koljani*). Cijeli ovaj rad rađen je s velikom ljubavlju i strpljenjem, opisi obiluju vrijednim detaljima (dijalogima, govorima, zdravicama, pjesmama). Ovaj opis običaja u Vrtišincu ne bi smio mimoći ni jedan etnolog koji se bude bavio tim krajem.

O problemu primjene narodne muzike u suvremenom životu piše Franjo Šalić u br. 3 pod naslovom *Da li koristimo bogatstvo narodne muzike u turizmu?*, a u 4. broju pod istim naslovom daje nekoliko prijedloga za rješavanje tog problema.

U brojevima 4-5,6 i 10 ponovno se javlja Marijana Gušić opisom rodnog mjesta i kuće Maršala Tita pod naslovom *Kumrovec*. Autorica nas upoznaje

s geografskim i historijskim uvjetima razvoja Kumrovca i s obitelji Broz, i nastavlja razmatranjem o sutlanskoj saobraćajnici, o povijesnom razvitku ovoga kraja, o samom mjestu i imenu Kumrovec. U broju 11 autorica govori o zamišljenom planu zaštite kojom je trebalo zaštititi staru jezgru sela i mogućoj namjeni pojedinih objekata, te daje opis stare zagorske kuće. U nastavku rada u broju 12 govori o samoj rodnoj kući Maršala Tita: o položaju kuće prema cesti i selu, o građi kuće i o unutrašnjem rasporedu.

U broju 4—5 u odjeljku *Naj bu zapisane* počela se javljati Verica Jačmenica kratkim prilozima. U kratkim crticama iz života naroda dala je niz lijepih opisa domaćih seoskih poslova i običaja koji odumiru (prikaz bavljenja konopljom od sijanja do tkanja, u broju 4—5 pod nazivom *Konoplje*; u br. 6 opis puštanja krvi, tog značajnog oblika seoskog ljekarstva *Človeči brbifer*; u br. 7—8 slijedi *Tersje*, u br. 10 *Mesarija*, a u br. 12 *Mladina*).

U broju 10 javlja se Drago Feletar člankom »*Flojsarenje*« na Dravi, u kojem piše o ekonomskom prosperitetu i prestanku splavarenja na Dravi, a u broju 12 Josip Turković pod naslovom *Ne uništi me, čovječe* razmatra o narodnom rukotvorstvu i bogatstvu oblika i ukrasa na preslicama, o njihovoj ljepoti i potrebi da se sačuvaju.

U II godištu »Kaja« (1969) Vesna Šojat, pišući o progonima vještica kod nas, pripoćuje zapisnike sa sudenja iz kojih se može zaključiti štošta o narodnom vjerovanju, i to u br. 3—4 *Progoni vještica u Hrvatskoj* i u br. 7—8 *Sa jedne istrage na vlastelinskom sudu grofa Ratkaja u Velikom Taboru 1744. godine*.

U broju 5 objavljeno je 13 popijevaka iz okolice Brdovca pod naslovom *Narodne popijevke brdovečkog Prigorja*.

Uz kratko razmatranje o nestajanju i o nekim karakteristikama narodne popijevke đurđevačkog kraja objavio je u br. 6 Franjo Židovec *Hrvatske narodne popijevke iz Đurđevca*. Ukupno je objavljeno 17 popijevaka. — U ovom broju i Martin Mihaldinec pripoćuje *Narodne poslovice iz Podravine*.

U dvobroju 7—8 Vesna Čulinović-Konstantinović pod naslovom *Tko su Bezjaci?* iscrpno prikazuje studiju prof. Marijane Gušić o etničkoj grupi Bezjaci, koja je objavljena u 43. knjizi Zbornika za narodni život i običaje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

U časopisu br. 9 istog godišta Štefa Belošević u *Hrašćina* — zagorski sjeveroistok, pišući prvo općenito o tom kraju, donosi pjesmicu *Hrašćinka je fajn snešica*, koja joj daje povoda da spomene djevojačko zborovanje na sv. Katarinu i izbor djevojaka za udaju, kao i za sažeti opis ženske i muške nošnje toga kraja, a sve to završava s nekoliko narodnih poslovice i pitalica. — U istom broju u *Tiček lijepe pijeve na zlatarske vješke* Velimir Žubrinčić govori o klasnoj određenosti popijevke zlatarskog kraja, o veoma jako izraženoj ljubavi Zagorca za svoj rodni kraj, o odrazu društvenog položaja zagorske žene u narodnoj poeziji i slično.

Pod naslovom *Medimurje u svojim pjesmama* u br. 10 Vinko Žganec objavljuje uz komentar niz dobro dokumentiranih narodnih pjesama iz Međimurja (uz pjesmu se nalazi ime, mjesto i godina rođenja kazivača). Dalje se u istom broju javlja i Anđela Horvat člankom *Sitna arhitektura i javna plastika u Međimurju* s dva poglavlja: *Spomen-stupovi* i *Osvrt na urbanizam* i

rurizam. U prvom poglavlju riječ je o spomenicima vezanim uz seljačke patrone. Ti spomenici nisu sakralni u užem smislu riječi, a postavljali su se povodom nekog događaja. U drugom poglavlju konstatira da u seljačkoj arhitekturi toga kraja nema spomenika starijih od XVIII st. Dalje govori o tipu međimurskog sela i o rasporedu objekata unutar naselja. Govori o razvijenom osjećaju za lijepo, o estetski skladno organiziranim cjelinama unutar naselja, kao i o postepenom nestajanju tog osjećaja za lijepo počevši od druge polovice XIX st. (ova dva poglavlja uzeta su iz knjige *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju*, izdanje Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture, Zagreb 1956). Broj 10 donosi i prinos Nikole Bonifačića Rožina *Baba gljive bere*, *Međimurska svadbena komedija*. O pokladama, na svadbi i na sijelima uobičajene su u Međimurju dramske igre maskiranih ljudi, a njihovi se oblici i sadržaji razlikuju prema prigodi izvođenja. Svaku od prigoda prati određen broj stalnih tipova. Posebnost čini svadbena igra »Baba gljive bere«, koja se izvodi u nekoliko varijanata uvijek uz istu pjesmu i s istom svrhom — da se prikupi novac za kuharice, a bit joj je magijski obred za plodnost budućeg para kao i magija za lakši porod žene. Dio svadbenog rituala je i dolazak »maškara« na svadbu. O tom govori Benedikt Tumpa u *Svadbеним običajima u okolici Začretja i Orehovice*. Dolaskom u kuću maskirani ljudi donose sa sobom »pašijuš« — propusnicu za svadbu, koja je često vrlo duhovita, a može biti sastavljena i u stihovima. U toj propusnici se traži dopuštenje da se prisustvuje svadbenoj gozbi, nazdravlja se mladencima i svatima i sl.

U broju 12 javlja se Nikola Bonifačić Rožin s prikazom života zagrebačkih daka u XVII i XVIII st. *Zagrebački đaci grabancijaši* na temelju sačuvanih pjesama o njima, te pjesama koje su nam ostavili sami studenti opisujući svoj život i život grada.

U III godištu časopisa (1970) u br. 5 Marijana Gušić piše *Jedan neostvaren, a možda i nedopušten san*. To je zaista danas neostvariva vizija zagorskog sela Kumrovec, onakvog kakav bi Kumrovec mogao biti da je očuvao svoja autentična obilježja i takav poslužio kao dokument jednog vremena i ugodno mjesto za rekreaciju otuđenom gradskom čovjeku.

U istom godištu mogu se sresti žive crtice iz seljačkog života Verice Jačmenice pod naslovom: *Snaha* (br. 1), *Kositva* (br. 5), *Puca* (br. 7—8), *Naštric Štiješ* (br. 11).

Olga Šojat u članku *Stara hrvatska kajkavska poezija i Izboru iz dviju kajkavskih pjesmarica* (oboje br. 12) prikazuje kajkavske pjesme koje dijelom pripadaju narodnoj poeziji ili se s njome blisko dodiruju.

Novogodišnje narodne običaje prikazuje Vesna Čulinović-Konstantinović u članku *Na to mlado leto zdravi veseli* (br. 12). Vinko Žganec objavljuje *Narodne pjesme s područja Zlatar-bistričkog kraja* (br. 10), a Dragutin Vuk narodnu pripovijetku *Vouk, ljesica i zajec kerča kopaju* (br. 7—8). Nikola Bonifačić Rožin objavio je članak *Ljudevit Gaj, sabirač narodnih umotvorina* (br. 12). Marijan Belošević objavio je dijelove književne ostavštine Stefanije Belošević nazvane *Zapisi o Hrašćini*, koji, uz ostalo, sadrže nekoliko narodnih pjesama i predaja.

Vlasta Domaćinović